

จริยธรรมแห่งการดูแลสำหรับสัตว์ในสวนสัตว์

The Ethics of Care in Animal Zoo

เอนก สุวรรณบัณฑิต

Anek Suwanbundit

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University

Email: asuwanr@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 13 พฤษภาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 มิถุนายน 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 มิถุนายน 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ชี้แจงได้ว่าปรัชญากระบวนการทรรศน์หลังนวยุคสายกลางเสนอจริยธรรมแห่งการดูแลที่เหมาะสมกับสัตว์ป่าและสัตว์ป่าในสวนสัตว์ได้ และ 2) ชี้แจงว่าสัญญาตญาณปัญญาของมนุษย์จำเป็นสำหรับมโนธรรมในการดูแลสัตว์ป่า การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปรัชญาในการวิเคราะห์หาคติและสังเคราะห์แนวคิดจริยธรรมแห่งการดูแล ผลการวิจัยพบว่า ในการปฏิบัติต่อสัตว์มีขอบข่ายคลุมการเลี้ยง การเพาะเลี้ยงสัตว์ การครอบครองสัตว์ป่าและสวนสัตว์ขนาดเล็กต่างๆ ซึ่งมีการถกเถียงถึงจริยธรรมในการปฏิบัติในการกักขังสัตว์ป่าไว้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนว่าเป็นการรุกรานอิสรภาพของสัตว์ป่า และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่คุณภาพเลวของของธรรมชาติอันจะมีผลให้เกิดการปรับสมดุลตามสมมติฐานโกอา ซึ่งมนุษย์จำเป็นต้องคำนึงถึง และคุณค่าที่มนุษย์ให้แก่สัตว์ในฐานะปัจเจกที่เท่าเทียม การประยุกต์ใช้ต้องใช้พิจารณาด้วยปรัชญากระบวนการทรรศน์หลังนวยุคยอมแสงจตุรร่วม สงวนจุดต่างเพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่ร่วมมือกันเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีสัตว์และสัตว์ป่าในสวนสัตว์

คำสำคัญ จริยธรรม, การดูแล, สวนสัตว์

ABSTRACT

The purpose of this research was to: 1) clarify how the postmodern philosophy can provide appropriate care ethics for wild animals and zoo animals; 2) explain that human intelligence instinct is necessary for the conscience of care of wild animals. This research used philosophical research methods to analyze and synthesize the concept of care ethics. The research results showed that in the practice of treating animals, there was a wide range of nurturing, breeding, wildlife possession, and mini-zoos. There is a debate on the ethical practice of confining wild animals for public recreation as a deprivation of wildlife freedom, and cause a change in the bad quality of nature which will result in a balance adjustment

according to the Gaia hypothesis, which human beings need to take into account and the value that humans give to animals as equal individuals. The application requires critical mind with the postmodern paradigm philosophy that seeks common ground, preserve differences to achieve collaborative practices, and improve the quality of life for zoo animals and wildlife.

Keywords: ethic, care, zoo

1. บทนำ

ประเทศไทยตื่นตัวกันอย่างเต็มกำลังเมื่อรัฐได้ตราพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2557 โดยมีส่วนบทลงโทษที่รุนแรงคือ ระวังจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ [15] ทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์และดูเหมือนจะเป็นความหวังและหลักยึดสำคัญของนักกิจกรรมด้านสัตว์ที่จะใช้เพื่อกำกับการครอบครอง การดูแล และสวัสดิภาพของสัตว์ซึ่งพระราชบัญญัติได้นิยามรวมสัตว์เลี้ยงทุกประเภทและสัตว์ที่อาศัยอยู่ในธรรมชาติ ด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์ได้ถูกถกเถียงกันในหลากหลายประเด็น หลากหลายมิติ และมักเชื่อมโยงไปสู่เรื่องจริยธรรมในการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันระหว่างคนกับสัตว์ในฐานะเผ่าพันธุ์ที่มีความเท่าเทียมกันของโลกแห่งชีวิตนี้ ในทางปรัชญาเห็นว่าสรรพสิ่งต่างก็เป็นสิ่งเป็นอยู่ (being) ของโลกจึงมีคุณค่าในตัวเอง กระแสดังนี้ทำให้เกิดคู่ถกเถียงในชุดความสัมพันธ์ เช่น สัตว์เลี้ยงของมนุษย์ สัตว์ป่าในฐานะสัตว์เลี้ยง สัตว์ต่างถิ่นกับการย้ายถิ่นสัตว์โดยมนุษย์ อุศาสหกรรมเนื้อสัตว์ สวนสัตว์ และการวิจัยในสัตว์ทดลอง เป็นต้น

นักกิจกรรมด้านสัตว์ได้กระตุ้นให้สังคมสนใจจริยธรรมในการปฏิบัติของการเลี้ยงดูและการเพาะเลี้ยงสัตว์ซึ่งกระโดดจากการเลี้ยงดูและการปรับปรุงสายพันธุ์ไปสู่การเพาะเลี้ยงในระบบฟาร์ม และขยายของขยายไปยังการครอบครองสัตว์ป่าและการจัดการสวนสัตว์ สำหรับประเทศไทยการครอบครองสัตว์ป่าและการจัดการสวนสัตว์อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 [16] ซึ่งได้กำหนดนิยามของสวนสัตว์สาธารณะไว้ว่าเป็นสถานที่หรือบริเวณซึ่งรวบรวมสัตว์ป่าไว้เพื่อประโยชน์แก่การพักผ่อนหย่อนใจ การศึกษา การค้นคว้าหรือวิจัยของประชาชนและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ป่า นักกิจกรรมด้านสัตว์ได้เพิ่มเติมเนื้อหาของถกเถียงส่วนหนึ่งคือการมีอยู่ของสวนสัตว์ว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมมนุษย์ในยุคปัจจุบันนี้หรือไม่ ข้อถกเถียงสำคัญนี้ได้มีการถกเถียงกันในระดับโลกมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยมโนคติหนึ่งคือสารัตถะของมนุษย์คืออิสรภาพซึ่งมนุษย์ให้ความสำคัญตามอัตถิภาวะนิยม ซึ่งสัตว์ไม่สามารถบอกได้ แต่ไม่ว่าคนหรือสัตว์ต่างก็ต้องการอิสรภาพ เมืองย่อมไม่ใช่บ้านของสัตว์ป่า ดังนั้นการกักขังชีวิตสัตว์อื่นเพื่อเอาไว้ดูเล่นพักผ่อนหย่อนใจ สถานภาพของสัตว์ป่าที่ถูกจับขังก็ไม่ต่างกับซากสัตว์ที่ถูกสถาปนาไว้ในพิพิธภัณฑ์ นั่นคือมีแต่ร่างแต่ไร้ซึ่งจิตวิญญาณ ในขณะที่ปัญหาสำคัญของสวนสัตว์ต่างๆ ทั่วโลกก็คือการลดลงไปของจำนวนนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดข้อกังขากันว่าหากสวนสัตว์ต้องปิดตัวลงไป จะมีใครสนใจหรือไม่ในชะตากรรมของสัตว์ในสวนสัตว์เหล่านั้น หรือต่างพากันมองในแง่ดีว่าสัตว์ป่าเหล่านั้นจะถูกส่งต่อไปยังสวนสัตว์อื่นหรือส่งคืนกลับธรรมชาติได้อย่างดีทั้งหมด

กระแสนุรักษ์สัตว์ป่าไว้ในธรรมชาติในถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของสัตว์ได้รับการขานรับและกระจายไปทั่วโลก ตัวอย่างเช่น กลุ่ม Animal activist alliance (AAA) Thailand [14] ได้โจมตีการมีสวนสัตว์ไว้ในประเด็น

สำคัญคือการปฏิบัติต่อคุณภาพชีวิตสัตว์ที่ถูกคัดเลือกให้ถูกจองจำอยู่ในสวนสัตว์ การจองจำเผ่าพันธุ์อื่นไว้เพียงเพื่อจัดแสดงให้คนดูโดยอ้างว่าเป็นไปเพื่อการศึกษา ส่งเสริมให้มนุษย์รู้จักรักษาระบบธรรมชาติ ทั้งที่จริงเป็นเพียงแค่การจัดแสดงสัตว์ให้คนดูได้รู้สึกตื่นตาตื่นใจและเมื่อแยกย้ายกลับไปก็ลืมเลือนจนหมด เมื่อพิจารณาเพียงวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ข้อย้อนแย้งก็คือการเรียนรู้ที่แท้จริงสามารถเรียนรู้ได้จากสารคดีชั้นยอดซึ่งผู้ที่ได้เรียนรู้จะได้คิดและมีจิตสำนึกเพื่อสัตว์ป่าที่ถูกเลือกมากกักขังเหล่านี้ยิ่งขึ้นไปอีก สัตว์ป่าล้วนถูกควบคุมจับขังไว้ในสวนสัตว์ที่มีอยู่มากมายหลายแห่งและส่วนใหญ่ยังขาดมาตรฐาน ไม่ใช่เพียงการจัดให้มีอาหารหรือรังนอน แต่สวนสัตว์จะต้องมีคนเลี้ยงที่เข้าใจพฤติกรรม สภาพสิ่งแวดล้อมที่สัตว์นั้นอยู่แต่ดั้งเดิม พฤติกรรมทางสายพันธุ์ วิธีการอยู่รอด การออกแบบสวนสัตว์ที่ไม่เอื้อให้สัตว์สามารถใช้ชีวิตแบบในธรรมชาติแท้ๆ ของมัน ทำให้สัตว์มีความเครียดและความเบื่อหน่ายซึ่งเป็นปัญหาทางจิตของสัตว์ และเป็นภัยคุกคามของชีวิตสัตว์ในสวนสัตว์ทุกตัวไม่มากก็น้อย นักกิจกรรมด้านสัตว์ซึ่งถึงประเด็นสำคัญคือมนุษย์ต้องคำนึงว่าสัตว์เหล่านี้มีศักดิ์ศรีและสิทธิเสรีภาพในชีวิตไม่น้อยไปกว่ามนุษย์

ฝ่ายที่เห็นว่าการมีสวนสัตว์นั้นเป็นความจำเป็นก็ได้ให้เหตุผลสำคัญคือ ในธรรมชาตินั้นมีสัตว์ป่าที่ต้องสูญพันธุ์ไปหรือใกล้จะสูญพันธุ์มากขึ้นเรื่อยๆ อันเนื่องมาจากเหลือจำนวนน้อย ถูกคุกคามไล่ล่า ไม่สามารถแพร่พันธุ์เองได้ทันตามสภาพธรรมชาติ การช่วยให้สัตว์บางชนิดได้รอดพ้นจากการสูญพันธุ์จำเป็นต้องใช้การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ [11] โดยมีสวนสัตว์เป็นสถานที่เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า สงวนพันธุ์สัตว์ การขยายพันธุ์สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ยังเป็นการสร้างความสมดุลของระบบทางธรรมชาติผ่านการคืนสัตว์กลับสู่ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันเป็นสถานที่เพื่อให้ความรู้ทางด้านการเรียนการศึกษา การวิจัย ค้นคว้าด้านสัตว์ป่า และการนันทนาการในฐานะเป็นสถานที่สำหรับพักผ่อน หย่อนใจแก่ประชาชน เมื่อเห็นถึงประโยชน์ส่วนรวมที่ได้ในหลายทางเช่นนี้ สวนสัตว์จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับมนุษย์ที่จะได้ช่วยเหลือสัตว์และเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการรักษาความสมดุลของชีวิตบนโลกนี้เช่นกัน

ทั้งสองฝ่ายล้วนมีเหตุผลสนับสนุนที่น่ารับฟัง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยเหตุผลทางปรัชญาที่เชื่อได้ว่าเป็นจุดยืนของแต่ละฝ่าย และนำเสนอคำตอบวิจัยถึงจริยธรรมในการดูแล (ethic of care) สำหรับสัตว์และสวนสัตว์ที่ดีด้วยปรัชญาหลังนวยุค (postmodern philosophy) ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อชี้แจงได้ว่าปรัชญากระบวนการศรัทธาหลังนวยุคสายกลางเสนอจริยธรรมแห่งการดูแลที่เหมาะสมกับสัตว์ป่าและสัตว์ป่าในสวนสัตว์ได้
2. เพื่อชี้แจงว่าสัญญาตมญาณปัญญาของมนุษย์จำเป็นสำหรับมโนธรรมในการดูแลสัตว์ป่า

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ใช้วิธีวิจัยทางปรัชญา คือ วิธีวิเคราะห์เชิงปรัชญาโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. **คำถามวิจัย** การอนุรักษ์สัตว์ป่าไว้ด้วยการมีสวนสัตว์มีความจำเป็นหรือไม่ ถ้าจำเป็นจะมีจริยธรรมแห่งการดูแลสัตว์ที่ดีอย่างไร?

2. **สถานภาพของคำถาม** ฝ่ายนักกิจกรรมเพื่อพิทักษ์สิทธิของสัตว์ป่าได้ชี้ให้เห็นว่าสัตว์ป่ามีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยสิทธิของการเป็นเผ่าพันธุ์หนึ่งของโลก และความเป็นเหตุผลของฝ่ายสนับสนุนสวนสัตว์ในการอนุรักษ์สายพันธุ์สัตว์ป่าไว้ในสวนสัตว์ เพราะมีสวนสัตว์จำนวนมากที่จัดคุณภาพชีวิตของสัตว์ป่าไว้ไม่ดี ทั้งยังจะยิ่งเป็นการส่งเสริมการจับสัตว์ออกจากป่ามากยิ่งขึ้นไปอีก

3. **การวิเคราะห์เชิงปรัชญา** จากมโนคติและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องโดยผ่านการตีความ (hermeneutics) ตามหลักวิชาการ

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เชิงปรัชญาถึงหลักเหตุผลของฝ่ายสนับสนุนสวนสัตว์และฝ่ายนักกิจกรรมส่งเสริมสิทธิของสัตว์ที่ต่างยกอ้างเพื่อสนับสนุนคำตอบของปัญหาตามความเชื่อของฝ่ายตน การถกแถลงเชิงปรัชญาได้ยกมโนคติของการรักษาสมดุทธรรมาชาติ การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมต่อเผ่าพันธุ์อื่น และข้อคุณธรรมอันได้แก่ความเมตตากรุณามาใช้ค่าประกันความถูกต้อง ฝ่ายสนับสนุนสวนสัตว์เองก็ได้แสดงมโนคติสำคัญผ่านจริยศาสตร์ของสวนสัตว์ บทบาทด้านการอนุรักษ์เพื่อป้องกันการสูญพันธุ์จากสภาพธรรมชาติที่เลวร้ายลง ผลวิเคราะห์มโนคติเชิงปรัชญา ได้แก่

1. สมมติฐานไกอา

ข้อถกแถลงหนึ่งที่ฝ่ายอนุรักษ์มักจะใช้เป็นเหตุผลคือ การดำเนินไปอย่างปกติของโลก แนวคิดนี้เป็นมโนคติจากทฤษฎีทางนิเวศวิทยาสมัยใหม่เรื่องพระแม่ธรณี (Mother Gaia, Mother Earth) ซึ่งเป็นเทพตามเทววิทยากรีก พระแม่ธรณีเป็นผู้ให้กำเนิดโลกและจักรวาลทั้งหมด โดยตั้งเป็น “สมมติฐานไกอา” (Gaia hypothesis) โดย เจมส์ เลิฟล็อก (James Lovelock) นักชีวเคมี เขามีข้อสังเกตว่าในสภาวะปกติ ร่างกายของมนุษย์รักษาอุณหภูมิ 37°C ไว้คงที่ด้วยระบบต่างๆ อันได้แก่ ระบบการหายใจ ระบบย่อยอาหาร ระบบประสาท เป็นต้น สำหรับโลกก็เช่นกัน อุณหภูมิของพื้นผิวโลกไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก แม้ว่าโลกจะมีอายุหลายพันล้านปีแล้วก็ตาม ทั้งนี้เป็นเพราะโลกมีกลไกหลายระบบ อาทิ บรรยากาศ น้ำ ธรณี และสิ่งมีชีวิตทำงานร่วมกันเพื่อที่จะรักษาสมดุลไว้เช่นเดียวกับร่างกายของมนุษย์ เลิฟล็อก จึงได้เขียนหนังสือเรื่อง Gaia: A New Look at Life on Earth. (1979) ที่แสดงแนวคิดว่ามีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตทั้งหลายต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบที่มีพลวัตคือเปลี่ยนแปลงไม่จบสิ้น และได้กลายเป็นสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อชีวิตต่างๆ บนโลกต่างก็แสดงหน้าที่ร่วมกันเพื่อธำรงโลกไว้เพื่อให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่อง [10]

ด้วยแนวคิดนี้ โลกโดยตัวของมันเองจึงเปรียบเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีหน้าที่สำคัญในการกำกับตัวเอง (Self-regulation) ไว้ให้เป็นปกติอยู่เสมอ เลิฟล็อกจึงได้ตั้งเป็น “สมมติฐานไกอา” โดยให้โลกมีจิตวิญญาณในนามพระแม่ธรณีที่จะกำกับโลกให้อยู่ในสภาวะที่สมดุลเหมาะสมกับการดำรงชีวิตของสิ่งเป็นจริงทั้งหลาย

ฝ่ายอนุรักษ์จึงมีทรรศนะว่ามนุษย์เป็นผู้แทรกแซงความสมดุลของโลก และกำลังทำให้โลกเสื่อมคุณภาพลงไปเรื่อยๆ ซึ่งจะนำไปสู่การแตกดับของโลก พระแม่ธรณีย่อมจะรักษาตัวเองด้วยการสร้างภัยพิบัติต่างๆ เพื่อทำลายล้างมนุษย์ ดังเช่น การเกิดภัยพิบัติจำนวนมากขึ้นและมีความถี่มากขึ้นในปัจจุบันอันนำมาซึ่งการสูญเสียชีวิตและการทำลายล้างอย่างรุนแรง

ถ้าพวกแมลงทั้งหมดหายไปจากโลกนี้ ภายใน 50 ปี ทุกชีวิตบนโลกก็จะสิ้นไป แต่หากมนุษย์หายไปจากโลกนี้ ภายใน 50 ปี สิ่งมีชีวิตทุกชนิดก็จะขยายเผ่าพันธุ์ได้สมบูรณ์ – (Jonas Salk ,1914-1995)

ฝ่ายจิตนิยม (idealism) เน้นสารัตถะแห่งจิตและเชื่อว่าทุกสิ่งมีจิต จิตเป็นสารัตถะสำคัญของสิ่งเป็นจริง (reality) ดังนั้นการกักขังสัตว์ไว้ในพื้นที่จำกัดของสวนสัตว์จึงเป็นการกดทับจิตอื่น โดยยกจิตมนุษย์ไว้สูงกว่า เป็นการเอาเปรียบต่อกัน และสิ่งปรารถนาสูงสุดของจิตคืออิสรภาพ ซึ่งแม้แต่สิทธิมนุษยชนยังรับรองสิทธินี้ให้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และย่อมไม่เชื่อว่าสิทธินี้จะไม่มีในสิ่งมีชีวิตอื่น หากแต่มนุษย์ต่างหากไปกำหนดด้วยกฎหมายให้คุ้มครองสิทธินี้แก่มนุษย์เท่านั้น ในปัจจุบันจึงมีกระแสนุรักษ์ที่ส่งเสริมการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิของสัตว์ด้วยข้อถกเถียงต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

ในการถกเถียงประเด็นสวนสัตว์นี้ ฝ่ายอนุรักษจึงปฏิเสธสารัตถะของการมีอยู่ (exist) ของสวนสัตว์ โดยเน้นการปฏิบัติอย่างเท่ากัน (equality) ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ในฐานะสิ่งมีอยู่ของโลกนี้เช่นเดียวกัน สวนสัตว์ได้กระทำการริดรอนสิทธิในการมีอิสรภาพ (freedom) ของสัตว์ อีกทั้งในทางปฏิบัติที่ผ่านมาก็มีหลักฐานเชิงประจักษ์จำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่าสวนสัตว์ส่วนใหญ่ไม่ได้จัดให้มีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีแก่สัตว์แม้กระทั่งด้านการอยู่รอด โดยที่ยังไม่ได้ขยายขอบเขตรวมไปถึงด้านคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย ดังจะเห็นได้จากสภาพการจำกัดอาณาเขตของที่อยู่อาศัยของสัตว์ไว้ในกรงเล็กๆ ซึ่งไม่ใช่สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมของสัตว์ไม่ว่าจะชนิดใดเลยก็ตาม

กระแสแนวทฤษฎีสมัยใหม่นี้ได้กระพือโหมผ่านกระแสโลกาภิวัตน์ผ่านองค์กรเอกชนและองค์กรไม่แสวงหากำไรต่างๆ ที่ถือเอาแนวคิดนี้เป็นจุดยืน (stand point) ในการเดินหน้าประท้วง ต่อต้าน ขัดขวางและทำลายกิจกรรมต่างๆ ที่เชื่อได้ว่าเป็นการทำทารุณกรรมสัตว์ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม เช่น การต่อต้านอุตสาหกรรมเนื้อสัตว์ การต่อต้านการค้าสัตว์ป่า ซึ่งรวมถึงการรณรงค์ให้ปิด เลิกสวนสัตว์เอกชนขนาดเล็กๆ ด้วยเชื่อว่าสวนสัตว์ขนาดเล็กนั้นไม่มีสมรรถนะในระดับการจัดการสวนสัตว์อย่างเพียงพอที่จะดูแลสัตว์ป่าต่างๆ ได้ในระดับคุณภาพชีวิตที่ดี และพากันโจมตีในข้อบ่งชี้ของการเป็นสถานที่นันทนาการ โดยระบุว่าเป็นความไม่คุ้มค่า และเป็นความไร้คุณธรรมที่นำสัตว์มาขังเพียงเพื่อความสุขของมนุษย์ที่เกี่ยวพันผ่านการดูสัตว์ อีกทั้งยังเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนของเจ้าของสวนสัตว์ผ่านการจัดจำหน่ายอาหารเลี้ยงสัตว์ หรือสัตว์เหล่านี้เป็นดั่งสิ่งพึงสังเวชเพื่อขอรับเงินบริจาคจากผู้มีจิตเมตตา ซึ่งเท่ากับริดรอนคุณภาพชีวิตของสัตว์เหล่านี้ให้ต่ำลงไปอีกด้วย ดังวลีที่ฝ่ายอนุรักษมักใช้สื่อถึงสวนสัตว์ เช่น สวน(ทรมาน)สัตว์ หรือคุกขังสัตว์ เป็นต้น

ปรากฏการณ์เช่นนี้ยังไม่เกิดในสวนสัตว์ขนาดใหญ่ เนื่องจากยังยอมรับได้กับเหตุผลของการมีสวนสัตว์เพื่อการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า การสงวนพันธุ์สัตว์เพื่อคืนสู่ธรรมชาติ และการเป็นสถานที่เพื่อการเรียนการศึกษา การวิจัย ค้นคว้าด้านสัตว์ป่า ซึ่งสวนสัตว์ขนาดเล็กไม่มีบทบาทในด้านนี้ ในขณะที่สวนสัตว์ขนาดใหญ่ยังมีความพร้อมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่อาศัยที่ใกล้เคียงธรรมชาติของสัตว์นั้น จึงอยู่ในจุดยอมรับได้อย่างไม่เต็มใจ อย่างไรก็ตามยังมีแนวปะทะสำคัญในด้านการดำเนินการสวนสัตว์ นั่นคือ มีการต่อต้านการแลกเปลี่ยนสัตว์ป่าระหว่างสวนสัตว์หรือการจัดหาสัตว์ป่าเพิ่มเติมของสวนสัตว์ โดยนำประเด็นในด้านเหตุผลเชิงเศรษฐศาสตร์ ธรรมเนียม ประเพณี สังคม เพื่อให้เห็นว่ากระบวนการจัดการของสวนสัตว์นั้นไม่ได้ทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และไม่ได้นำมาซึ่งความสุขแก่ประชาชนจำนวนมาก นั่นคือวิพากษ์ผ่านหลักมหัสขของลัทธิ

ประโยชน์นิยม ดังตัวอย่างกรณีแพนด้าของสวนสัตว์เชียงใหม่ โดยชี้ถึงความไม่คุ้มค่าของการสร้างที่อาศัยสำหรับแพนด้าที่มีมูลค่ามหาศาล รวมถึงการบ่งชี้ถึงการให้ความสำคัญกับแพนด้ามากกว่าช้างซึ่งเป็นสัตว์ที่มีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์และเป็นสัตว์ประจำชาติไทย กระแสความคิดเช่นนี้เป็นต้นตออันก่อให้เกิดการถกเถียงในระดับต่างๆ ทั้งในโลกโซเชียลเน็ตเวิร์ค รวมไปถึงในวงวิชาการต่างๆ อีกด้วย

2. ความเมตตา-กรุณา

สวนสัตว์มีพันธกิจในการส่งเสริมให้มนุษย์มีเมตตา กรุณาต่อสัตว์เป็นพื้นฐานสำคัญของจิตสำนึก ด้วยเชื่อว่าเป็นคุณสมบัติของคนดี หากแต่เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข คนอื่นนี้ขยายกว้างได้จนถึงโลกทั้งใบนี้ แม้เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ไม่ขยายกรอบความคิดมาถึง แต่คติ “เมตตาธรรมคำจุนโลก” ก็ได้แสดงให้เห็นทั้งหากกระทำให้สิ่งใด สิ่งนั้นย่อมกระทบและส่งผลต่อโลกที่เป็นบ้านที่ใหญ่ที่สุด เป็นศูนย์รวมที่ให้ที่อยู่อาศัยแก่สรรพสิ่งและสรรพสัตว์ ดังคติ “เด็ดดอกไม้สะเทือนถึงดวงดาว” สิ่งใดที่เราทำย่อมส่งผลต่อโลก

ความกรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มนุษย์เมื่อเห็นผู้อื่นได้รับทุกข์ก็มีใจที่จะช่วยเหลือบรรเทา ชี้แนะ แจกแจง กระทำให้เขาได้พ้นทุกข์ ความกรุณาจึงมักปรากฏคู่กับเมตตาอยู่เสมอ

ความเมตตาต่อโลกจึงต้องเมตตาให้เขามีความสุขในความสมดุลของธรรมชาติ โลกมีความสุข มนุษย์ก็มีความสุข จึงเป็นสุขแท้ โลกทุกวันนี้ไม่สุข แม้มนุษย์จะบอกตนเองว่ามีความสุขก็ย่อมไม่เป็นสุขแท้ หลายคนยอมยื้อแย่งว่าโลกไม่เคยสุข เช่นนั้นมนุษย์ก็ย่อมไม่มีวันพบสุขแท้ ยิ่งทำให้หมดหวังกับความสุขในโลกนี้

หากมนุษย์ไม่มีเมตตาต่อโลก ไม่ปรารถนาให้โลกมีความสุขโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนจากโลก โลกจะมีความสุขได้อย่างไร แต่หากทุกคนเมตตาต่อโลก โลกมีความสุข ทุกคนก็จะพบสุขแท้ได้ อะไรคือโลกมีความสุข นั่นคือ ความเป็นธรรมชาติของโลก สรรพสิ่งที่เกิดในโลกล้วนเดินตามธรรมชาติด้วย นั่นหมายรวมถึง สิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ทั้งหมดพึ่งพิงอิงกันโดยธรรมชาติเพื่อการอยู่รอด ทำให้เกิดเป็นวัฏจักรของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมที่เกื้อหนุนกัน เป็นสมดุลของโลก การอยู่รอดของโลกต้องมีคุณภาพที่ดี ธรรมชาติสร้างให้ต่างต้องพึ่งพากันและกันโลกถึงจะอยู่รอด โลกจะเป็นบ้านที่เราสามารถอาศัยอยู่ได้อย่างมีความสุขสบายและนานตราบนาน

หากมนุษย์ขาดเมตตาต่อโลก คือเข้าไปจัดการโลกจนโลกขาดสมดุล ความปรารถนาที่ไม่สิ้นสุดทำให้มนุษย์ใช้ทรัพยากรต่างๆ หรือแม้แต่จัดการต่อมนุษย์ด้วยกันเองอย่างที่ไม่ได้พิจารณาสมดุล สงครามและภาวะพิษของสิ่งแวดล้อมจึงเกิดขึ้น เป็นการมีความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น ไม่ใช่สุขแท้ ดังนั้นมนุษย์ทุกวันนี้จึงรู้สึกไม่มีความสุข กลัวสิ่งต่างๆ รอบตัวไปหมด กลัวจะถึงวันโลกแตกเสียด้วยซ้ำไป

เมื่อโลกมีทุกข์ ความกรุณาจึงเป็นสิ่งสำคัญ คือการปรารถนาให้โลกพ้นทุกข์ นั่นคือแนวทางของฝ่ายอนุรักษที่จะฟื้นฟูโลก เขาได้ช่วยเหลือโลกโดยลงแรงกระทำส่วนหนึ่ง ชี้แนะและแจกแจงข้อเสียของการทำลายโลกอย่างหนึ่งเพื่อให้มนุษย์ผู้มีปัญญาได้เข้าใจและตระหนักถึงโลก และสำนึกได้ว่ามนุษย์มิใช่ผู้กระทำ ผู้พิชิต หรือผู้ครอบงำธรรมชาติแต่มนุษย์มีฐานะเป็นอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมจะต้องใช้ปัญญาหรือศักยภาพที่พัฒนาแล้วนั้น มาใช้เป็นเครื่องดำรงรักษาส่งเสริมความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ให้เกื้อกูลส่งผลดียิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดผลดีด้วยกันทั้งระบบ ฉะนั้นควรหันมาเมตตาต่อโลก ปรารถนาให้โลกมีความสุข ช่วยกันดูแลทำนุบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้สภาวะสิ่งแวดล้อมดี สิ่งมีชีวิตอยู่รอดได้โดยธรรมชาติ หันกลับมาพิจารณาองค์รวม

ของการพึ่งพาธรรมชาติเพื่อความสะดวกของธรรมชาติที่จะดำเนินต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด โลกก็จะพัฒนาไปสู่คุณภาพที่ดียิ่งขึ้น

ความเมตตากรุณานี้จึงมีในใจผู้ที่เรียกร้องให้อนุรักษ์ธรรมชาติและดูแลเหล่าสัตว์ป่าให้เขามีความสุขในธรรมชาติได้ตามสายพันธุ์ของเขา และเรียกร้องต่อสวนสัตว์ที่ได้จับสัตว์มากักขังไว้ สัตว์เหล่านั้นดูเหมือนจะทุกข์มากกว่าสุข ดังนั้นด้วยความกรุณาจึงพากันเรียกร้องให้มีการปฏิบัติต่อสัตว์ป่าในสวนสัตว์ด้วยดี และความด้วยกรุณาที่จะช่วยให้สัตว์เหล่านี้พ้นไปจากทุกข์ของการถูกคุมขัง จึงได้พยายามยิ่งขึ้นไปอีกในการชี้แจง แยกแยะถึงความไม่ดีของสวนสัตว์และเสนอให้กำจัดการมีอยู่ของสวนสัตว์ให้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้เพื่อสัตว์เหล่านี้จะได้คืนสู่ธรรมชาติและสามารถใช้ชีวิตได้ตามรูปแบบการดำรงชีวิตของเผ่าพันธุ์ของมัน

3. มโนธรรมตามสัญชาตญาณปัญญา

มนุษย์ให้ความสำคัญกับมโนธรรม และเชื่อว่าวิถีที่ถูกต้องย่อมนำไปสู่ความดีสูงสุด ดังนั้นเมื่อวิถีมีความบกพร่องจะต้องยอมรับและปรับปรุง ความรับผิดชอบเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่ดีซึ่งเป็นคุณภาพของการอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎระเบียบที่มากกว่าบทบาทหน้าที่และกฎหมาย เพราะจะต้องมีฐานของในฐานะมนุษย์ที่ดี หากแต่มนุษย์ส่วนใหญ่ชอบอยู่ในพื้นที่ที่ตนสบายใจ (Comfort Zone) ซึ่งเป็นส่วนที่จะต้องใช้วิจารณ์ญาณอย่างจริงจังเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นทั้งฝ่ายอนุรักษ์และฝ่ายสนับสนุนสวนสัตว์จึงต่างมีเหตุผลในส่วนที่ตนสบายใจเป็นหลักยึดสำคัญในการถกเถียงต่อกัน

คนและสัตว์ต่างก็เป็นสิ่งเป็นจริง (being) ที่มีอยู่ของโลก มโนคติทางปรัชญาที่น่าสนใจคือสัญชาตญาณ (instinct) ซึ่งกิริติ บุญเจือ (2556) ได้เสนอว่ามีอยู่ในทุกสิ่งเป็นจริง ทั้งสสาร พืช สัตว์และมนุษย์ โดยมีระดับคุณภาพที่แตกต่างกัน ได้แก่ สัญชาตญาณก้อนหินที่คุณภาพ คือการอยู่เฉยๆ ไม่ทำอะไรเลย สัญชาตญาณพืชที่คุณภาพ คือการแสวงหาให้มากที่สุด สัญชาตญาณอาร์กขายินอย่างสัตว์มีคุณภาพคือการสืบทอดเผ่าพันธุ์และการปกป้องเผ่าพันธุ์ และสัญชาตญาณปัญญาของมนุษย์ที่คุณภาพคือการได้คิด กิริติ บุญเจือยังชี้ว่าทุกสิ่งย่อมทำทุกอย่างเพื่อสนองตอบสัญชาตญาณเพื่อให้เกิดความสุขตามระดับสัญชาตญาณนั้นของตน

จิตนิยมย่อมเชื่อได้ว่าสสารมีจิต แต่สสารต้องการความสุขตามสัญชาตญาณสสาร คืออยู่เฉยๆ การคิดของสสาร ถ้ามีคงใช้เวลาคิดตัดสินใจได้ตามค่าครึ่งอายุของมัน เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์พอจะสังเกตเห็นได้ พืชมีจิตอย่างพืช แต่มันก็ต้องสนองตอบสัญชาตญาณพืช ดังนั้นมันจึงคิดและตัดสินใจเรื่องเติบโต ถ้าจะตายก็ต้องรีบตัดสินใจว่าจะทิ้งใบ หรือเร่งย่นรากไปให้ยาวที่สุด หรือถ้าตัดสินใจเข้าไปก็ตายเสียก่อน สัตว์มีสัญชาตญาณอาร์กขายิน มันจึงคิดและตัดสินใจตามความอยากของตัวเองอย่างเต็มกำลัง แม้แต่สัตว์ในสายพันธุ์ต่างๆ ยังตัดสินใจไปตามสัญชาตญาณของมัน ไม่เคยท้อถอยแม้เสี่ยงภัยก็ยอมซึ่งสัตว์ย่อมมีสัญชาตญาณอยู่รอด การเสี่ยงภัยจึงเป็นการคิดและตัดสินใจที่จะไม่ทำตามสัญชาตญาณปกติของสัตว์ ซึ่งเปรียบเทียบกับเจตจำนงเสรี สัตว์จึงอาจมีเสรีภาพที่จะตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำตามสัญชาตญาณก็ได้ ตัวอย่างเช่น แมวมีสัญชาตญาณเป็นศัตรูกับหมา แต่ก็มีความกล้าหาญที่อยู่ด้วยกันได้ แสดงว่ามันมีสิ่งที่ฝืนสัญชาตญาณเช่นกัน แต่เรียกสิ่งนั้นว่าสำนึกอย่างสัตว์ (psyche) เป็นความฉลาด แต่ไม่ถึงระดับปัญญา สัตว์สามารถฝืนพฤติกรรมหรือสัญชาตญาณได้ จึงฝึกฝนได้ เมื่อเทียบกับพืชซึ่งมีเพียงชีวิต มีเพียงเจตจำนงอยู่รอด (will to survive) ดังนั้นมันจึงเพียรเติบโต ไม่ตาย พืชไม่ได้ตัดสินใจได้เองว่ามันจะโตไปถึงไหน หรือควรหยุดโต มันเติบโตไปเรื่อยๆ トラบเท่าที่มีปัจจัยเกื้อหนุนชีวิต ไม่มีปัจจัยเมื่อใดมันก็หยุดคือตายลง ไม่ได้เป็นแม้กระทั่งจำศีล ดังนั้นการเล่น

ดนตรีให้พืชฟังจึงเป็นปัจจัยเสริมสำหรับชีวิตในการเติบโต ดนตรีมิได้ทำให้พืชพอใจในความเพราะได้ แต่สัตว์จึงมีสิ่งนี้ มนุษย์ก็มีเช่นกันแต่ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ถึงกับมีศักยภาพในการกระตุ้นสมรรถนะคิดของมนุษย์ให้คิดพัฒนาจนได้ความรู้ต่างๆ มากมายเพื่อใช้ในการตัดสินใจ

มนุษย์ย่อมตัดสินใจทำดีได้ตามมโนธรรมของตน คานท์ได้เสนอการทำดีโดยหน้าที่ (Kant, 1969) การทำดีเกิดจากเหตุผลบริสุทธิ์คือความรู้เกิดจากการใช้ปัญญาของมนุษย์ และเหตุผลปฏิบัติ คือมโนธรรมในการอยู่ร่วมกันในอย่างเท่าเทียม เมื่อมนุษย์ได้ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลได้แล้วย่อมเกิดเป็นคำสั่งเด็ดขาด (categorical imperative) และมุ่งมั่นที่จะทำดี คือ เป็นหน้าที่ที่จะทำความดี การใช้เหตุผลทางศีลธรรมของมนุษย์เป็นการใช้เหตุผลเพื่อตัดสินใจว่าจะปฏิบัติตนอย่างไรให้อยู่ในกรอบหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นอุดมคติของสังคม

จากแนวคิดของคานท์ย่อมเห็นได้ว่าทั้งสองฝ่ายต่างยึดมั่นในการทำดีตามหน้าที่ และถือเป็นความดีสูงสุดตามเหตุผลบริสุทธิ์และเหตุผลปฏิบัติ ซึ่งไม่อาจหักล้างกันลงได้หมด ความขัดแย้งในการทำดีในการดูแลสัตว์ป่าจึงเกิดขึ้นและสร้างศัตรูมากกว่ามิตร เพราะเหตุใดความดี 2 ฝ่ายจึงไม่ตรงกัน คำถาวรนี้ โจนาธาน ไฮด์ต์ (Jonathan Haidt, 2012) ชี้ว่าอารมณ์เป็นปัจจัยสำคัญของการแยกแยะผิด-ถูก ชั่ว-ดีของมนุษย์ ซึ่งฝ่ายเหตุผลนิยมมักจะเน้นว่าก่อนที่มนุษย์จะตัดสินใจใดๆ ในการคิดดี-ชั่ว ถูก-ผิด ชอบ-ไม่ชอบจะต้องมีเหตุผลมารองรับก่อนเป็นอันดับแรก อารมณ์ความรู้สึกเกิดตามมาหลังเหตุผล ซึ่งกลายเป็นฐานสำคัญทำให้มนุษย์สามารถยอมรับได้กับความไม่เท่าเทียมกันของคน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เพราะเห็นว่ามีเหตุผลเบื้องหลังคำประกันอยู่ [7] แต่งานวิจัยของไฮด์ต์ชี้ว่ามโนคติของฝ่ายเหตุผลนิยมนั้นผิด โดยไฮด์ต์ได้ตั้งคำถามถึงการที่พี่น้องจะมีเพศสัมพันธ์กันเอง แม้ในสถานภาพคำถามจะกำหนดว่ามีการป้องกันการคุมกำเนิดและทั้งสองคนรักกัน กลุ่มตัวอย่างก็พยายามแสดงเหตุผลต่างๆ ที่จะแสดงว่าการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องเป็นสิ่งผิดจนคำตอบสุดท้ายคือมีความรู้สึกที่ไม่ถูกต้อง คำตอบวิจัยของไฮด์ต์ชี้ชัดว่าอารมณ์เป็นรากฐานของการตัดสินใจผิด-ถูกของมนุษย์ ไม่ใช่เหตุผล นั่นคือ ในขั้นตอนของการตัดสินใจ-ผิดนั้น มนุษย์มักจะใช้อารมณ์ที่มาจากจิตใต้สำนึกของตนเป็นตัวชี้้นำในการตัดสินใจ ก่อนที่จะหาเหตุผลมาเพื่อมาสนับสนุนว่าทำไมถึงรู้สึกอย่างนั้น และถ้าเหตุผลแรกถูกอีกฝ่ายใช้เหตุผลอื่นที่ดีกว่ามาหักล้าง ก็จะมีการหาเหตุผลอื่นๆ มาสนับสนุนความรู้สึกของตนเองต่อไปจนกระทั่งถึงทางตัน เมื่อหมดเหตุผลที่จะใช้อ้างแล้วยังคงมีความรู้สึกไม่ชอบหรือยอมรับสิ่งนั้นว่าถูกไม่ได้อยู่นั่นเอง และด้วยความยึดมั่นถือนั่นในคำตอบนี้ก็เป็นที่ยากมากที่อีกฝ่ายจะสามารถใช้เหตุผลหักล้างที่ดีกว่าในการทำให้ยอมรับความถูกต้องตามเหตุผลของฝ่ายตรงข้ามได้ ดังนั้นความขัดแย้งระหว่างฝ่ายอนุรักษ์กับฝ่ายสนับสนุนสวนสัตว์ จึงมีอารมณ์มาเป็นฐานในการตัดสินใจ-ผิด จึงเป็นการยากที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันได้ด้วยเหตุผล ในทางปฏิบัติมนุษย์ชอบจะอยู่ในพื้นที่ที่ตนสบายใจ (comfort zone) จึงทำการด้วยอารมณ์นี้และยกอ้างเหตุผลฝ่ายตนและไม่ยอมรับเหตุผลฝ่ายตรงข้าม

4. จริยศาสตร์กับสวนสัตว์

บอสตอค (1993) ได้เขียนหนังสือเรื่อง Zoos and Animal Rights เพื่อชี้ให้เห็นถึงจริยศาสตร์ในการดูแลสัตว์ในสวนสัตว์ โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์จากธรรมชาติ [5] และ นอร์ตันและคณะได้ร่วมกันเขียนหนังสือ Ethics on the Ark ในปี 1996 ได้ชี้ถึงความเป็นสถาบันของสวนสัตว์ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการสืบทอดเผ่าพันธุ์ การศึกษา การวิจัย การอนุรักษ์พันธุ์และการดูแลสัตว์ที่มีชีวิตโดยไม่

มีสถาบันอื่นใดในสังคมที่มีหน้าที่เช่นนี้ [11] แต่ด้วยภาระหน้าที่จำนวนมากทำให้เกิดการย้อนแย้งภายใน (inherent paradox) สวนสัตว์นั้นคือสวนสัตว์มีหน้าที่เลี้ยงดูสัตว์ให้อยู่รอด (survival) และมีสุขภาพที่ดี (well-being) ในขณะที่สิ่งแวดล้อมด้านที่อยู่อาศัยที่สวนสัตว์จัดไว้นั้นก็ไม่อาจตรงตามอุดมคติของการดำรงชีวิตจริงตามธรรมชาติ (existence) ดังนั้นจึงได้เกิดข้อขัดแย้งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างการเลี้ยงดูสัตว์แต่ละตัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีกับความจำเป็นในการอนุรักษ์เผ่าพันธุ์ นอร์ตันถกเถียงถึงการจัดการสวนสัตว์อย่างมืออาชีพโดยแสดงเหตุผลทางปรัชญาและจริยธรรมในการพิทักษ์รักษาสัตว์ป่าไว้ผ่านการจับมาขัง (captivity) โดยแสดงให้เห็นเหตุผลของการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์และการรักษาความหลากหลายของสัตว์ป่าไว้ให้อยู่รอดจากธรรมชาติ รวมไปถึงการผสมพันธุ์เพื่อเพิ่มจำนวน โดยได้แสดงให้เห็นถึงภัยของการอยู่รอดของสัตว์ในธรรมชาติ และการอนุรักษ์ไว้ในสวนสัตว์ (zoo based conservation) โดยได้แสดงจริยธรรมในการจับสัตว์จากป่ามาขังกรงเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ที่ไม่ละเมิดสิทธิของสัตว์ (animal right) และแนวทางการจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับการอยู่อาศัย (environmental ethics) โดยมีการถกเถียงด้านจริยธรรมของการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์

ตัวอย่างเชิงประจักษ์คือสวนสัตว์แห่งรัฐโอเรกอน (Oregon zoo) ที่ได้ปรับปรุงปรัชญาในการดูแลสัตว์ในสวนสัตว์ โดยใช้คติ “ไม่ทิ้งสัตว์ไว้ในกรง” (no animal left indoors) นั่นคือจัดการให้สัตว์ได้มีที่อยู่อาศัยในสภาพป่าอย่างเหมาะสมของมัน (wild habitat) โดยปรับมนโคติในการปฏิบัติการออกแบบสวนสัตว์ใหม่ให้สัตว์ทุกตัวสามารถที่จะผ่านออกไปสู่พื้นที่เปิดโล่ง ได้เห็นท้องฟ้า ได้รับอากาศบริสุทธิ์และได้รับการสัมผัสจากสายลม สายฝน รวมไปถึงแสงแดดอ่อนอบอุ่น สัตว์ทุกตัวมีทางเลือกมากมายที่จะใช้ชีวิตของมันในแต่ละวันและใช้ชีวิตกับใคร สัตว์แต่ละตัวสามารถที่จะอยู่เพียงตัวเดียวตามใจมัน หรืออยู่กับเป็นครอบครัวเป็นฝูงตามลักษณะของสายพันธุ์และเพศของมันก็ได้ [13]

ปัญหาของสวนสัตว์คืออะไร ปัญหาทั่วไปคือที่พักอาศัย กรง ถ้าซึ่งต้องจัดให้เหมาะสมและมีพื้นที่เพียงพอ ซึ่งการจัดการสวนสัตว์แต่แรกเริ่มเน้นไปที่การจัดแสดงสัตว์ในพื้นที่สะอาดและป้องกันผู้คนจากเชื้อโรคจากสัตว์ ดังนั้นจะเห็นพื้นที่ที่เทปูนคอนกรีตเพื่อให้ทำความสะอาดและมีรางสำหรับระบายของเสียได้โดยง่าย แต่ด้วยปรัชญาแห่งการดูแลสวนสัตว์อย่างใหม่จึงจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนผ่านให้ได้ ดังนั้นการก่อสร้างพื้นที่อาศัยใหม่ การปรับปรุงพื้นที่อาศัยเดิม การสร้างวัสดุเทียมธรรมชาติเพื่อนำมาจัดสถานที่พักของสัตว์จึงได้เป็นส่วนสำคัญซึ่งเมื่อพิจารณาการดูแลอย่างยั่งยืนนี้ย่อมทำให้การอนุรักษ์สัตว์เกิดขึ้นได้โดยที่สัตว์สามารถแสดงนิสัยตามสายพันธุ์ของมันได้

จริยธรรมแห่งการดูแลสัตว์ จึงมุ่งไปที่รูปแบบที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ สวัสดิภาพ การดูแลประจำวัน และการดูแลด้านสุขภาพสัตว์โดยสัตวแพทย์สัตว์ป่าเพื่อให้สัตว์ได้แสดงพฤติกรรมธรรมชาติ จับคู่ ตั้งท้อง ออกลูก และเลี้ยงลูกของมันในลักษณะตามสายพันธุ์ และสวนสัตว์จึงต้องมีแผนปฏิบัติการหลักเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม น้ำ พลังงานต่างๆ เพื่อใช้ในสวนสัตว์อย่างยั่งยืนด้วยเช่นเดียวกัน การจัดการสวนสัตว์เชิงอนุรักษ์เช่นนี้จะเรียกว่านโยบายสวนสัตว์สีเขียว (Green zoo)

จุนโฮลต์และโอเบอร์เวมเมอร์ (2010) ได้ชี้ว่าภาวะโลกร้อนได้ส่งผลกระทบต่อปรัชญาในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ จากเพียงบทบาทในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์เนื่องจากมนุษย์ทำลายธรรมชาติ ทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า มาสู่การเป็นเรืออาร์ค (Ark) ให้แก่สัตว์ที่ได้รับผลกระทบจนใกล้สูญพันธุ์จากภาวะโลกร้อนและต้องมียุติพันธุ์ที่จะดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไปได้ด้วย [8] ในขณะที่สวนสัตว์เองก็ต้องคัดเลือกสัตว์ที่จะเลี้ยงจากปัจจัย

สำคัญ 2 อย่าง คือ สุขภาพอนามัยและการดูแลสุขภาพของมันที่ต้องไม่ยุ่งยากเกินไป และความจำกัดในการปรับตัวของสายพันธุ์ให้เข้ากับอากาศที่ร้อนขึ้นซึ่งจะต้องพิจารณาความเร่งด่วนในการนำมาอนุรักษ์สายพันธุ์ไว้

อย่างไรก็ตาม เบสท์ได้แสดงทรรศนะตรงข้ามไว้ว่าการอนุรักษ์เช่นนี้ต่างหากที่เป็นเหตุแห่งการสูญสิ้นไปของธรรมชาติในหัวข้อ “สวนสัตว์และจุดจบของธรรมชาติ” (zoo and the end of nature) โดยชี้ให้เห็นว่าเป็นเพราะแนวคิดของบอสตอคและนอร์ตันนั่นเองที่ทำให้มนุษย์วางใจว่ามีการอนุรักษ์สัตว์ป่าแล้ว เป็นความจริงแสง (pseudo-realities) ของการจัดแสดงสัตว์ มนุษย์จึงมีการทำลายธรรมชาติมากขึ้นไปอีกซึ่งกระทบต่อการอยู่รอดของสัตว์ในธรรมชาติ เมื่อสัตว์ในธรรมชาติมีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์จึงกลายเป็นความถูกต้องของการจับสัตว์มาไว้ในสวนสัตว์มากยิ่งขึ้นไปอีก [4] สวนสัตว์เป็นตัวแทนของลัทธิจักรวรรดินิยม (imperialism) ที่มนุษย์มีเหนือเผ่าพันธุ์อื่นบนโลกนี้ โดยอ้างว่ามีไว้เพื่อการศึกษาซึ่งแท้จริงแล้วเป็นความบันเทิงรูปแบบหนึ่ง สวนสัตว์จำนวนมากอ้างว่าเป็นสถานที่หลบภัยจากการสูญพันธุ์และลวงล่อเงินบริจาคเท่านั้น ทั้งที่ในความเป็นจริงการจะได้สัตว์มาไว้ที่สวนสัตว์ย่อมมีการจับ การล่า การฆ่า และการคุมขังเพื่อเคลื่อนย้ายซึ่งได้ทำให้สัตว์ป่าล้มตายไปจำนวนมาก

5. จริยธรรมแห่งการดูแลตามปรัชญากระบวนทรรศน์หลังนยุคสายกลาง

ไฮดต์ (2012) ได้ชี้ว่ามนุษย์มีจริยธรรมตามสัญชาตญาณคุณธรรม (moral instincts) โดยมีทรรศนะว่ามนุษย์มีคุณธรรมพื้นฐาน (moral foundation) อยู่ 5 ด้าน ได้แก่

1. Harm/care ความรุนแรงและการดูแล
2. Fairness ความยุติธรรม เสมอภาค
3. Loyalty to groups ความภักดีต่อกลุ่ม
4. Respect for authority การยอมรับนับถือต่ออำนาจตำแหน่ง
5. Purity/sanctity การทำให้บริสุทธิ์และความสูงส่งบริสุทธิ์

ด้วยคุณธรรมทั้ง 5 ด้านนี้ได้มีผลต่อความประพฤติดีของมนุษย์ ทำให้เกิดรูปแบบสังคม วัฒนธรรม และกฎหมายต่างๆ

เมื่อพิจารณาผ่านสัญชาตญาณคุณธรรมในประเด็นเรื่องสัตว์ป่า จะเห็นได้ว่าคุณธรรมทั้ง 5 ด้านได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง การจัดการสัตว์ป่าถูกนำเสนอในแง่ความรุนแรงและการดูแลที่ดี ความเสมอภาคในการดูแล การแสดงความคิดเห็นก็ย่อมเป็นไปตามเหตุผลของกลุ่มตน และการยอมรับต่ออำนาจหน้าที่ทำให้มีการช่วงชิงตำแหน่งของคู่ถกแถลง และสุดท้ายการยกอ้างเหตุผลเพื่อชิงความสูงส่งกว่าของเหตุผลเหนือกว่าอีกฝ่าย

ไม่ว่าฝ่ายอนุรักษ์ที่ต้องการให้สัตว์ป่าอยู่ตามธรรมชาติในป่า หรือฝ่ายสวนสัตว์ที่ได้นำเสนอแนวทางการจัดการสวนสัตว์อย่างมีจริยธรรมแห่งการดูแลเพื่อการอนุรักษ์สายพันธุ์สัตว์ไม่ให้สูญพันธุ์ไปนั้น ต่างฝ่ายต่างก็ยึดถือเหตุผล มีการตัดสินใจกระทำการด้วยมีอารมณ์เป็นพื้นฐานอย่างสำคัญในสิ่งที่ตนเองเห็นว่าถูกต้อง หากยังยึดมั่นถือมั่นเช่นนี้ย่อมแบ่งแยกและกีดกันกัน ความขัดแย้งในทางความคิด การแสดงออกผ่านคำพูด ข้อเขียน ข้อวิพากษ์ต่างๆ จะยิ่งทำร้ายทำลายกันไปอย่างไม่จบสิ้น และย่อมนำไปสู่การปฏิบัติที่มีคุณภาพเลวลงไปได้

ปรัชญาหลังนยุคสายกลางจึงเป็นหลักยึดที่สำคัญของการถกแถลงที่จะช่วยหาทางออกได้ หลักยึดของกระบวนทรรศน์หลังนยุคคือการไม่ยึดมั่นถือมั่น เมื่อลดความยึดมั่นถือมั่นได้จึงจะรักกัน ห่วงใยกัน ดูแลกัน

ฝ่ายอนุรักษ์และฝ่ายสวนสัตว์ที่วางตัวอยู่บนหลักการนี้ย่อมเปิดใจพร้อมรับฟังด้วยการเสวนา พร้อมกับการแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง อันจะนำไปสู่การกระทำดีร่วมกัน

สัญชาตญาณปัญญาของมนุษย์ย่อมมีพลังที่จะมุ่งไปสู่เป้าหมายคือคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งมีความแตกต่างกันไป จุง (Carl Jung) เสนอว่าอะไรที่ดีสำหรับเราอาจไม่เหมาะสมสำหรับเขาก็เป็นได้ ดังนั้นต้องเปิดใจรับรู้คนอื่นในมุมมองที่ไม่ตัดสิน ไม่มีอคติ แล้วย่อมจะเข้าใจอีกฝ่ายมากยิ่งขึ้น เมื่อมนุษย์กระทำการได้เช่นนี้ก็จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดนั่นก็คือความสุขแท้ เจตจำนงเสรีของมนุษย์จึงมุ่งไปข้างหน้าอย่างมีพลัง พลังที่สำคัญที่สามารถเกิดขึ้นได้จากการไม่ยึดมั่นถือมั่น และการแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง ได้แก่

1. สร้างสรรค์ (creativity) การคิดหรือทำสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน เป็นการเพิ่มความก้าวหน้าแก่มนุษยชาติ เปิดโอกาสให้มีการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์โดยทั่วไป
2. การปรับตัว (adaptivity) การดัดแปลงการประยุกต์ใช้ให้เป็นคุณ ปราศจากโทษ หรือดัดแปลงโทษให้เป็นคุณ
3. การแสวงหา (requisitivity) ปัญญาของมนุษย์มีศักยภาพที่จะคิดเข้าใจถึงโลก จึงต้องการเพิ่มคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเรื่อยๆ
4. การร่วมมือ (collaboration) การร่วมมือทำให้เกิดผลลัพธ์ที่เกินความคาดหมายต่างๆ และเป็นความปรองดองสามัคคีกันของกลุ่มชนนั้นๆ

หากพลังทั้งสี่ได้กระทำการด้วยมนุษย์ผู้มีปัญญาและด้วยหลักยึดสำคัญของกระบวนทรรศน์หลังนวยุค ย่อมจะปลูกให้แต่ละคนตื่นจากความหลงไปตามกระแส คือมนุษย์ที่มีกระบวนทรรศน์หลังนวยุคจะใช้ปัญญาในการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณต่อทุกๆ ประเด็น และยอมรับความคิดเห็นของฝ่ายต่างๆ การพร้อมรับฟังกระแสความคิดและประมวลความคิดอย่างใหม่ให้ก้าวหน้า ย่อมจะทำให้เขาสามารถคิดแนวทางปฏิบัติที่ดีอื่นๆ เพิ่มขึ้นได้มากกว่าเท่าที่มีอยู่

อย่างไรก็ตามคนส่วนใหญ่หลงติดกับหลักความขัดแย้งของ Aristotle ที่มองความเป็นจริงเพียง ๒ แท่น นั่นคือ จริง-เท็จ ถูก-ผิด โดยมองแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดและอยู่ตรงข้ามกัน ความยึดมั่นต่อภาวะคู่ตรงข้ามเช่นนี้จึงทำให้หลงผิดยึดมั่นถือมั่นในทรรศนะของตนอย่างสุดโต่ง จนขัดแย้งกันอย่างไม่สามารถที่จะประสานกลมกลืนกันได้ หากแต่ในทรรศนะของ Hegel นั้น ความเป็นจริงไม่ขัดแย้งกันชัดเจนแบ่งเป็น ๒ ฝ่าย แต่ทุกอย่างต่อเนื่องกันเป็นเนื้อเดียวจนหาเส้นแบ่งเขตกันไม่ได้ เพราะเป็นไปไม่ได้ที่จะพบความจริงและความเท็จที่แสดงในลักษณะเดียว เป็นเอกเทศคงที่ตายตัว

ดังนั้นคุณค่าจึงอยู่ที่การมองเห็นถึงสิ่งที่อยู่ตรงกลางและสามารถยกขึ้นมาแสดงได้ เหตุผลใหม่นี้ย่อมทำให้มนุษย์คิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาของสัตว์ป่าและสวนสัตว์ได้ เมื่อได้แนวทางแก้ไขปัญหาย่างใหม่ย่อมทำให้ระดับของจริยธรรมแห่งการดูแลที่มนุษย์มีต่อสัตว์ป่าที่อยู่ตามธรรมชาติและสัตว์ป่าที่อยู่ในสวนสัตว์ยกระดับให้ดีขึ้น โดยเน้นคุณภาพชีวิตที่ดีของสัตว์ป่าในบริบทของมันเอง ด้วยกระบวนการคิดที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้ย่อมจะทำให้มนุษย์ได้โอกาสคิดสรรแนวทางใหม่ๆ เพิ่มเติมได้ยิ่งขึ้นไปอีก และพลังแห่งความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้จากการร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ย่อมเป็นสิ่งจำเป็น โดยให้ต่างๆฝ่ายต่างนำส่วนต่างที่ได้สงวนไว้แต่แรกมาสร้างสรรค์และแสวงหาสิ่งที่ดียิ่งขึ้นในฝ่ายตน โดยมีการปรับตัวระหว่างกันเป็นกาวเชื่อมประสานความสามัคคีของหมู่ชนไว้ เมื่อสิ่งแวดล้อมในการคิดเป็นบรรยากาศแห่งการเกื้อหนุนย่อมทำให้ปัญญาได้กระทำการอย่างเต็มกำลังยิ่งขึ้นไปอีก

มนุษย์ย่อมมุ่งสู่แนวทางปฏิบัติเชิงจริยธรรมต่อสัตว์ทุกกลุ่มเหล่าได้อย่างเท่าเทียมกัน กระนั้นปัญหาสำคัญคือ กระบวนทรรศน์ของแต่ละฝ่าย อันเป็นความเชื่อพื้นฐาน เป็นกรอบความคิดที่ซ่อนความชอบ ความพอใจและเป็นเกณฑ์ตัดสินใจสุดท้ายของมนุษย์ หากทั้งสองฝ่ายยังตั้งข้อปัญหาในลักษณะ Extreme postmodern เป็นเบื้องต้น ย่อมแสดงได้ว่าพวกเขายังมิได้ข้ามมาจากกระบวนทรรศน์ยุคที่ยึดมั่นวิธีการวิทยาศาสตร์และความแน่นอนตายตัวของระบบ ดังนั้นจึงมุ่งวิพากษ์วิจารณ์อย่างเดียวน และมองทุกอย่างว่าไม่ได้มาตรฐานและไม่รู้จักการวิจักษ์ข้อดี คุณค่าของสิ่งที่ได้กระทำที่แล้มาแล้ว อีกทั้งไม่รู้วิธานคือการเสนอทางประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหานั้น กระบวนทรรศน์หลังนวยุคสายกลางจะส่งเสริมจริยธรรมแห่งการดูแลได้ก็เมื่อมนุษย์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องเต็มใจที่จะเปลี่ยนความเชื่อพื้นฐาน พร้อมใจที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการคิดและการดำเนินชีวิตของพวกเขาไปพร้อมๆ กัน

6. กฎหมายกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตสัตว์

มนุษย์ต้องการสนองตอบสัญชาตญาณปัญญาด้วยการคิด เมื่อได้คิดก็จะรู้วิถีแห่งการปฏิบัติเพื่อความสุขสูงสุด จึงเกิดมโนธรรมในการปฏิบัติ เรียกว่ามีจริยธรรม คนและสัตว์ต่างก็มีลักษณะสำคัญคือการอยู่ร่วมกัน สังคมที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ย่อมต้องมีกฎระเบียบที่ดีเป็นหลักในการปกครองเพื่อให้ความยุติธรรม การกำกับสิทธิ เสรีภาพ ความรับผิดชอบ อำนาจและหน้าที่ของพลเมือง สัตว์มีกฎหมายของฝูง มนุษย์ก็มีกฎระเบียบที่จะควบคุมสังคมได้คือกฎหมาย ด้วยสัญชาตญาณปัญญาจึงทำให้มนุษย์มองประเด็น เนื้อหาเดียวกันได้จากหลากหลายด้าน หลายมิติและมีการคิดเหตุผลได้แตกต่างหลากหลาย ซึ่งปรัชญากระบวนทรรศน์หลังนวยุคเสนอให้ยอมรับความแตกต่างหลากหลายนี้ การยอมรับสิทธิอันเท่าเทียมกันของสัตว์ในฐานะเผ่าพันธุ์ที่อิงอาศัยโลกนี้อยู่ด้วยเช่นเดียวกันกับมนุษย์จึงได้การยอมรับผ่านสมมติฐานโกอา และด้วยหลักคุณธรรมคือความเมตตา กรุณา และได้ขยายไปสู่การยอมรับความมีอยู่นี้และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคุ้มครองสิทธิของสัตว์ต่างๆ ด้วยกระแสนิยมรับโดยดุษณีนี้จึงได้เกิดกฎหมายคุ้มครองสัตว์ในระดับต่างๆ ขึ้นทั่วโลก

สังคมไทยส่วนหนึ่งวางใจว่าเมื่อมีพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 และพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 บังคับใช้แล้วย่อมทำให้มนุษย์เกรงกลัวการลงโทษและเลิกกระทำการทารุณต่อสัตว์และจะระมัดระวังในการดูแลสัตว์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ในการนี้รวมสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่าทั้งหลายไว้ด้วยกัน หากแต่ Ihering เห็นว่ากฎหมายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ กฎหมายเป็นเครื่องมือสำหรับใช้เพื่อตอบสนองความจำเป็นของสังคม กฎหมายจำทำหน้าที่เพียงการส่งเสริมและคุ้มครองประโยชน์ของสังคม และการตีความกฎหมายขององค์กรที่มีหน้าที่ตีความจะต้องมุ่งไปสู่จุดหมายของกฎหมาย คือตีความตามเจตนาของกฎหมาย หากแต่จริยธรรมของการดูแลสัตว์นั้นเป็นปัญหาเชิงสังคม ที่ต้องการการประสานระหว่างสัญชาตญาณศีลธรรมและการไม่ยึดมั่นถือมั่น และในกรณีนี้ขัดแย้งกัน ก็จะต้องเน้นประโยชน์ของสังคม Ihering เห็นว่า จำเป็นต้องส่งเสริมกิจกรรมของสังคม (social activities) เพื่อจุดหมายของสังคม [9] ด้วยกฎเกณฑ์คานยกสังคม (levers of social motion) ได้แก่ การสนับสนุนกับการบังคับโดยมาตรการทางกฎหมาย และมาตรการทางประเพณีสังคมกับและจริยธรรม

ด้วยหลักการคานยกสังคมนี้ไปสู่การสนับสนุนการบังคับใช้กฎหมายและการแสวงหาการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม การส่งเสริมจริยธรรมแห่งการดูแลอาจสำเร็จได้ด้วยการบังคับใช้กฎหมายฝ่ายเดียว หากแต่จะต้องส่งเสริมประเพณีสังคมที่เกี่ยวข้องให้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมและการส่งเสริมจริยธรรมให้การดูแลสัตว์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นเป็นการทำดีด้วยสำนึกมโนธรรมและเป็นความสามัคคีของหมู่คณะที่จะทำร่วมกัน

หลักยึดของกระบวนการพรรณนาลักษณะหลังนยุคจึงมีบทบาทสำคัญในการปรับตัวและร่วมมือระหว่างนักกิจกรรมเพื่อสัตว์ป่า ฝ่ายดูแลสวนสัตว์ รัฐ ประชาชนทั่วไปที่จะร่วมมือกันและส่งเสริมกันในการร่วมกันดูแลสัตว์ป่าในธรรมชาติและสัตว์ป่าในสวนสัตว์โดยไม่ยกให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายใดเพียงฝ่ายเดียว การร่วมมือกันย่อมมุ่งไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือโลกที่ทุกเผ่าพันธุ์อยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุข

5. อภิปรายผลการวิจัย

จริยธรรมแห่งการดูแลสัตว์ ได้ปรับคุณภาพในดีขึ้นเมื่อฝ่ายอนุรักษ์ได้แสดงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในฐานที่เท่าเทียมกัน โดยมีพระแม่ธรณีโกอาที่จะปรับสมดุลให้ทุกสิ่งสามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยได้ทำให้นวนคิดเผ่าพันธุ์มนุษย์สูงสุดลดความสำคัญลง ความเมตตาการุณยระหว่างมนุษย์กับสัตว์ได้ถูกยกเป็นคุณธรรมข้อสำคัญที่มนุษย์ควรที่จะประพฤติเป็นประจำด้วยมโนธรรมประจำสัญชาตญาณปัญญาอันมีเฉพาะในมนุษย์ซึ่งนำไปสู่การสนใจในจริยศาสตร์กับสวนสัตว์ที่เน้นการดูแลสัตว์ในสวนสัตว์ให้มีที่อยู่และสภาพที่อยู่ใกล้เคียงธรรมชาติเพื่อให้เขาได้แสดงพฤติกรรมตามเผ่าพันธุ์ได้ และชี้ถึงผลของการช่วยรักษาเผ่าพันธุ์ไว้ไม่ให้สูญพันธุ์เนื่องจากธรรมชาติที่ถูกทำลายและภาวะโลกร้อน อย่างไรก็ตามการย้อนแย้งในด้านการจับขังก็ยังเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งปรัชญากระบวนการพรรณนาลักษณะหลังนยุคมิได้ให้คำตอบชี้ขาดว่าฝ่ายใดถูก ฝ่ายใดผิด หากแต่ชี้ชวนให้ลดความยึดมั่นถือมั่นและแสวงจุดร่วม สงวนจุดต่างเพื่อที่จะได้ร่วมมือกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสัตว์ป่าในธรรมชาติและสัตว์ป่าในสวนสัตว์ และเสนอจริยธรรมแห่งการดูแลตามกระบวนการพรรณนาลักษณะหลังนยุคที่เน้นให้ทุกฝ่ายมาร่วมมือกันเพื่อแสวงหาสิ่งที่ดีกว่า และชี้ว่ากฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่อาจส่งเสริมจริยธรรมแห่งการดูแลนี้ได้ กิจกรรมทางสังคมที่เน้นประเพณีและจริยธรรมต่างๆ จะต้องปรับตัวให้เหมาะสมและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักกิจกรรมเพื่อสัตว์ป่า ฝ่ายสวนสัตว์ รัฐและประชาชนทั่วไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของสัตว์ป่าอย่างยั่งยืน

6. ข้อเสนอแนะ

การประยุกต์ใช้ผลการวิจัยนี้ในการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกัน และสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างฝ่ายนักกิจกรรมด้านสัตว์และฝ่ายสนับสนุนสวนสัตว์ผ่านกิจกรรมสังคมในการผลักดันการจัดการสวนสัตว์ที่มีอยู่ในด้านจริยศาสตร์ โดยเน้นคุณภาพชีวิตของสัตว์ป่าในสวนสัตว์และการแสดงความคิดเห็นและการเสนอแนะร่วมกันสำหรับการจัดตั้งสวนสัตว์แห่งใหม่ เพื่อให้เกิดการปรับตัวกับท้องถิ่นและการร่วมมือในลักษณะของกิจกรรมของสังคมที่มีความยั่งยืนได้

ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป โดยแนวทางการวิจัยทางปรัชญาที่จะช่วยต่อยอดงานวิจัยนี้อย่างสำคัญ ได้แก่

1. จริยธรรมแห่งการดูแลของแนวทางการจัดการสวนสัตว์สีเขียว
2. การอนุรักษ์สัตว์ป่าจากผลกระทบภาวะโลกร้อนกับความจำเป็นของการจับขังในสวนสัตว์
3. ความเท่าเทียมของเผ่าพันธุ์ต่างๆ ในโลกแห่งชีวิต

บรรณานุกรม

กิริติ บุญเจือ. (2546). เริ่มรู้จักปรัชญา ในชุด ปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.

- กิริติ บุญเจือ. (2551). คู่มือจริยศาสตร์ตามหลักวิชาการสากล. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.
- แพนต้าอุกรัก ช่างไทยอุกทิง. (เมื่อ 2552, สิงหาคม 10). สืบค้นเมื่อ 2558, 4 มกราคม จาก <http://www.siamzone.com/board/view.php?sid=1127748>
- Best, S. (1999). Zoos and the end of nature. Retrieved 2015, January 6 from <http://www.drstevebest.org/ZoosAndTheEnd.htm>
- Bostock, S.C. (1993). Zoos and Animal Rights: The Ethics of Keeping Animals. Routledge
- Craig, E. (1998). Routledge encyclopedia of philosophy. London: Routledge.
- Haidt, J. (2012). The Righteous Mind: Why Good People Are Divided by Politics and Religion. New York: Pantheon.
- Junhold, J., Oberwemmer, F. (2010). How are animal keeping and conservation philosophy of zoos affected by climate change?. Int.Zoo YB., 45; 99.107.
- Ihering R. (1913). Law as a means to an end. trans Husik I. Boston, Boston Book. Retrieved October 20, 2014, from <http://socserv2.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/ihering/LawMeansEnd.pdf>
- Lovelock, J. E. (1979). Gaia: A new look at life on Earth. Oxford University Press.
- Norton B.G. (1996). Ethics on the Ark (Zoo & Aquarium Biology & Conservation). *Smithsonian Books*.
- Salk J. (n.d.) 33 best Jonas Salk quotes. สืบค้นเมื่อ 2015, กุมภาพันธ์ 9 จาก <http://nlcatp.org/33-best-jonas-salk-quotes/>
- _____. (n.d.). Thanks to you a better Zoo. Retrieved 2015, January 6 from <http://www.oregonzoo.org/discover/new-zoo/thanks-you-better-zoo>
- _____. (n.d.). สวนสัตว์: ภาพลวงตาของการอนุรักษ์. Animal Activist Alliance (AAA) Thailand สืบค้นเมื่อ 2015, กุมภาพันธ์ 9 จาก <https://www.facebook.com/aaathailand/posts/507645195995500>
- พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557. ราชกิจจานุเบกษา. 131 (87ก) ; หน้า 11 จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2557/A/087/4.PDF>
- พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535. สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า ; สืบค้นเมื่อ 2015, กุมภาพันธ์ 9 จาก http://www.dnp.go.th/wildlifednp/index.php?option=com_content&view=article&id=30&Itemid=6